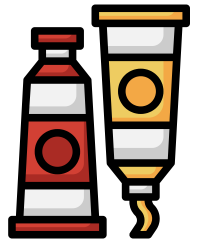

BEELDENDE

Vorming

Bij beeldend onderwijs zijn leerlingen bezig met **beelden** en hun **betekenis**. Dat doen ze door zelf beeldend werk te **maken**, maar ook door er samen naar te **kijken** en er over te **praten**. Allerlei beeldende producten uit de omgeving komen daarbij aan bod: *mode, foto's, schilderijen, games, illustratie, architectuur, etc.*

Leerlingen leren dat **beelden een eigen taal spreken**. Door de 'bril van beeldend onderwijs' ervaren zij wat beelden kunnen uitdrukken. Maar bovenal **leren ze over zichzelf**; *hoe ze hun waarnemingen, hun ervaringen, hun gevoelens, hun gedachten, hun fantasieën en hun ideeën in beelden kunnen vormgeven*. Ze leren beeldende mogelijkheden van diverse materialen / technieken te onderzoeken en ontdekken dat zij **beeldaspecten** bewust kunnen hanteren om **hun ideeën vorm te geven**.

Leerlingen leren de 3 componenten die de basis vormen voor beeldend vormgeven op elkaar te betrekken:

- **Betekenis:** *datgene wat het beeld uitdrukt*. Het gaat zowel om de betekenis die de maker wil uitdrukken, als de betekenis die de beschouwer aan het beeld geeft. Leerlingen ontdekken dat die twee niet altijd overeen hoeven te komen.
- **Vorm:** *de visuele aspecten die het beeld bepalen*. Leerlingen leren hoe zij beeldaspecten als kleur, ruimte, textuur, compositie en vorm(soorten) kunnen hanteren om de zeggingskracht van hun beeld zo groot mogelijk te maken
- **Materie:** *de materialen waarvan of waarmee het beeld is gemaakt*. Leerlingen maken bij het beeldend vormgeven gebruik van de beeldende mogelijkheden van teken- en schildermaterialen, plastische materialen, materialen om ruimtelijk constructief te werken en virtuele materialen. Tegelijk leren ze welke gereedschappen en technieken geschikt zijn om deze materialen te bewerken.

Beeldend onderwijs omvat zowel het maken als het beschouwen van beelden. **Reflecteren** speelt bij het maken en bij het beschouwen van beelden een centrale rol. Reflectievragen als: *Wat vind ik ervan? Wat doet het me? Hoe komt dat?* helpen kinderen meer bewust naar beelden te kijken. Overwegen, keuzes maken, beoordelen, mening geven en beargumenteren zijn aspecten van reflecteren en maken onderdeel uit van elk vormgevingsproces.

Het specifieke van beeldend onderwijs is dat het altijd gaat om beelden en objecten met visuele en/of tactiele kwaliteiten. Typisch voor de beeldende vakken is dat leerlingen hun eigen beelden creëren in de vorm van tekeningen, schilderijen, foto's, filmpjes, plastieken, textiele werken, bouwwerken en andere objecten met een gebruiksfunctie. Beeldende vormgeving en beeldende kunst gebruiken ze daarbij als inspiratiebron.

Naast het zelf vormgeven van beelden beschouwen leerlingen **beelden in de wereld om hen heen**. Ze leren over beeldende vormgeving en beeldende kunst in heden en verleden, hier en in andere werelddelen. Ze verdiepen zich in hun eigen beeldcultuur en hedendaagse kunst, en in kunstgeschiedenis en cultureel erfgoed. Daarbij gaat het om ervaren en beleven als ook om het ontwikkelen van kennis en waardering.

Samenhang

Leerlingen ervaren in hun eigen beeldcultuur **samenhang tussen beeld en taal (tekst)** binnen de grafische vormgeving van kinderboeken, tijdschriften, affiches, computerbeelden, reclamevormgeving en logo's. In televisieprogramma's en via digitale media als smartphone, tablet en computer worden zij geconfronteerd met steeds wisselende combinaties van (bewegend) beeld en geluid. Speciale aandacht gaat hierbij uit naar [media-educatie](#). Een beeldende les kan de ontwikkeling van taalvaardigheid ondersteunen en vergroten. Dat kan in de vorm van (beschouwings)gesprekken zijn, maar ook wanneer leerlingen moeten samenwerken. Beeldende vorming kan daarbij ook aansluiten bij leerinhouden en -activiteiten van andere leer- en vakgebieden, zoals OJW, levensbeschouwing, sport en bewegen, dans, drama en muziek.

Binnen theaterproducties ontdekken zij de functie van beelden binnen theatervormgeving, zoals decor- en kostuumontwerp, belichting en de vormgeving van poppen, maskers en rekwisieten. Bij architectuur en andere bouw- en constructieopdrachten bestaat er een vanzelfsprekende samenhang met rekenen/wiskunde en natuur en techniek.

Samenhang tussen leergebieden en/of vakken kan ook tot stand komen rond een (wereldoriënterend) thema of onderwerp. De betekenis die kinderen aan het thema geven is dan leidend voor de keuze van de vakken die het meest geschikt zijn om dit specifieke thema uit te werken. [Thema's](#) die zich richten op cultureel erfgoed bieden bijvoorbeeld veel mogelijkheden voor samenhang tussen vakken.

Oriënteren

- **Openstellen** met alle zintuigen voor beelden binnen een onderwerp uit de belevingswereld zoals mensen en dieren, verhalen en prentenboeken, gebouwde omgeving, kleding, speelgoed, vervoermiddelen.
- **Betekenis geven** aan beelden door gericht te kijken en erover te **communiceren** met hulp v/d leraar.
- **Kennismaken** in binnen- en buitenschoolse situaties met verschillende soorten beeldende vormgeving en kunst: gebruiksvoorwerpen (bijv. speelgoed), tekeningen en prenten(boeken), foto's en filmpjes, schilderijen, beeldhouwwerken, architectuur.
- Kennismaken met plekken waar beeldende kunst/vormgeving te zien is (schooltentoonstelling, (beelden)park, gebouwde omgeving, atelier van een kunstenaar)

Onderzoeken

- Spelenderwijs onderzoeken binnen de context van een thema van verschillende mogelijkheden van **beeldaspecten**:
  - Vorm (rond, vierkant, driehoek, bol en spits, hoekig, kort, lang, dun, groot)
  - Kleur (namen, soorten, mengen)
  - Ruimte (ruimtelijk bouwen met voor, achter, in, onder, boven, in, op)
  - Ruimtesuggestie op platte vlak (plaatsing figuren op het vlak) textuur (ruw, glad, zacht)
  - Compositie (groeperen op vorm, kleur, textuur)
- ... **materialen en technieken**:
  - Tekenen (met verschillende potloden en krijt)
  - Schilderen (met verschillende soorten verf)
  - Knippen, scheuren, plakken (met verschillende soorten papier)
  - Werken met textiel (knippen met schaar, rijgen met naald en draad)
  - Ruimtelijk construeren (met blokken, constructiemateriaal, kosteloos materiaal)
  - Werken met plastisch materiaal (boetseren met klei, spelen met zand en water)
  - Werken met digitale media (foto's maken, op de computer/tablet, werken met eenvoudige teken- en bewerkingsprogramma's, apps)

Uitvoeren

- Gebruiken van een betekenisvol onderwerp als inspiratiebron voor een eigen beeldend werkstuk.
- Vormgeven van eigen ideeën en experimenten in beeldende werkstukken.
- Benoemen van gebruikte materialen en gereedschappen.
- In acht nemen van regels voor veilig gebruik.

Evalueren

- vertellen over eigen beeldend werk (wat heb je gemaakt en hoe heb je dat gedaan?).
- Kijken naar en praten over beeldend werk van groepsgenoten.
- Vergelijken van de eigen werkwijze met die van beeldend vormgevers/ kunstenaars.

Ontwikkeling leerlingen groep 1-2

Voor jonge kinderen is beeldend vormgeven aanvankelijk een sensopathisch spel met materiaal. Zij genieten van **tastervaringen** met verf, klei, zand en water en staan open voor **toevallige ontdekkingen**. Ze tekenen en schilderen om het plezier in de beweging en ontdekken dat ze op die manier sporen kunnen achterlaten op papier. Uit dit spel ontwikkelt zich een meer bewust vormgevingsproces, waarin zij ontdekken dat vormen betekenis kunnen hebben voor henzelf en voor anderen. Al werkende vertellen zij verhalen bij hun tekening en ontdekken dat bepaalde tekens kunnen verwijzen naar objecten uit de werkelijkheid. Een cirkel kan het wiel van een auto representeren, maar ook het hoofd of de buik van een mens- of een dier. Beeldend vormgeven wordt steeds meer een manier om te **communiceren** over ervaringen in hun leven. Naar mate kleuters hun tekens meer gaan variëren met allerlei toevoegingen groeit hun capaciteit om zich in beelden uit te drukken. Bij het beschouwen van beelden ligt het accent op **associëren**. Kleuters hebben belangstelling voor beelden die associaties oproepen met de dingen uit hun eigen leven: *'wij hebben thuis ook zo een....'* Kunstwerken kunnen voor hen ook volledig abstract zijn. Kleuters zijn gevoelig voor kleur en houden ervan in abstracte schilderijen kleuren te benoemen en erbij te associëren: *'die vorm lijkt wel op...'*

Ontwikkeling leerlingen groep 3-4

Omstreeks een jaar of 6 neemt de belangstelling voor de **realiteit** toe. Als gevolg daarvan ontwikkelen kinderen steeds vaker **tekenschema's** om objecten weer te geven, soms met stereotype kleuren. Tekenschema's geven kinderen houvast. Een huis heeft altijd een puitdak, het gras is groen en de lucht is blauw. Gericht tekenopdrachten waarbij kinderen nieuwe ervaringen opdoen dagen hen uit om vaste tekenschema's en stereotiep kleurgebruik **te doorbreken**. Beeldbeschouwing kan daarbij een belangrijke rol spelen. Hoewel associëren nog steeds belangrijk blijft kunnen zij de dingen beter benoemen. Ze krijgen meer oog voor **verbanden** binnen een tekening of schilderij en bekijken niet meer alle elementen afzonderlijk. Ondanks dat de realiteit belangrijker wordt, staan kinderen op die leeftijd nog steeds open voor vormen en kleuren die niet met de werkelijkheid overeenkomen. De koe op een schilderij mag gestileerd en geel zijn, mits zij aan een paar essentiële kenmerken kunnen herkennen dat het een koe is. De ruimtelijke beeldende ontwikkeling groeit. Kinderen krijgen meer controle over hun fijne motoriek en hun handvaardigheid neemt toe. Ze kunnen planmatiger werken waardoor zij meer inzicht krijgen in de stappen die nodig zijn om ruimtelijke beelden te maken.

Oriënteren

- **openstellen** voor beeldende vormgeving en beeldende kunst binnen een onderwerp uit de belevingswereld, wereldoriëntatie of cultureel erfgoed.
- in een beeldbeschouwingsgesprek (onder leiding van de leraar) **betekenis geven** aan beelden door relaties te leggen tussen betekenis, vormgeving en materiaalgebruik.
- **kennismaken** in binnen- en buitenschoolse situaties met verschillende soorten beeldende vormgeving en kunst (uit verschillende tijden en culturen): tekeningen en prenten)boekillustraties, schilderijen, foto's en (animatie)filmpjes, beeldhouwwerken, architectuur en interieurs, hedendaagse beeldcultuur, gebruiksvoorwerpen/design (kleding, sieraden, games, maskers, poppenkastpoppen).
- kennismaken met culturele instellingen waar beeldende kunst/vormgeving te zien is (musea, (beelden) park, gebouwde omgeving, atelier, kunstuitleen

Onderzoeken

- Gericht **experimenteren** binnen de context van een onderwerp met **beeldaspecten**:
  - Vorm (vormsoorten als kubus, cilinder, kegel/ open en gesloten vormen/ lichaamsvormen van mensen en dieren)
  - Kleur (kleurnuances en kleurcontrasten, gevoelswaarde van kleuren)
  - Ruimte (omsloten ruimte (potjes, bouwwerken), ruimte doorstekende vormen (constructies), ruimte inrichten)
  - Ruimtesuggestie op platte vlak (overlapping, plaatsing en grootteverschil van objecten en figuren)
  - Textuur (tekenen op platte vlak, afdrukken of aanbrengen in klei)
  - Compositie (ritme door herhaling van vormen/ patronen)
- ... met **materialen en technieken**:
  - Tekenen (met (kleur)potloden, was- en vetkrijt, houtskool, pen en inkt)
  - Schilderen (met plakkaatverf, waterverf, ecoline, gebruikmaken van het effect van(on)verdunde verf)
  - Drukken (met eenvoudige druktechnieken, textiel- en kartondruk)
  - Collages (met foto's en verschillende soorten papier) • werken met textiel (bijv. vormen knippen, weven, vlechten, omwikkelen, knopen met draad en stroken, lapjes rijgen op ondergrond)
  - Ruimtelijk construeren (constructie- en verbindingstechnieken met papier en karton, houtbewerking)
  - Werken met plastisch materiaal (boetseren uit één stuk, textuur aanbrengen in klei, opbouwen met kleiringen, werken met papier-maché)
  - Werken met digitale media (foto's met digitale camera en tablet, werken met tekenprogramma's op de computer)
- Bij het experimenteren laten leiden door de richtlijnen van de opdracht en toevallige ontdekkingen.

Uitvoeren

- **Persoonlijke invulling** geven aan een opdracht en daarbij gebruikmaken van ontdekkingen uit de onderzoeksfase.
- Rekening houden met de richtlijnen van de opdracht en keuzes motiveren.

Evalueren

- **Vertellen** over het verloop van het werkproces a.d.h.v. het eigen werkstuk.
- Benoemen van verschillende oplossingen voor het maken van een werkstuk, in eigen werk en dat van anderen.
- **Waardering** uitspreken voor het eigen product en werkproces en dat van anderen.
- Een relatie leggen tussen eigen werk en dat van beeldend vormgevers/ kunstenaars en daarbij binnen- en buitenschoolse kunstervaringen betrekken.

Ontwikkeling leerlingen groep 5-6

De belangstelling voor een **naturalistische weergave** neemt verder toe. Ook het inzicht in **causale verbanden** groeit. Kinderen laten zich inspireren door onderwerpen uit de wereldoriëntatie en gaan steeds meer verhalend tekenen met oog voor **detail** en **onderlinge relaties**. Ook tekenen naar de directe waarneming heeft hun belangstelling. Kinderen worden kritischer t.o.v. hun eigen werk en gaan steeds bewuster materialen/ technieken en beeldaspecten hanteren. In hun tekening gebruiken ze vaker de **hele beeldruimte** en ontdekken dat ze door meer grondlijnen of overlapping **diepte** kunnen suggereren op een plat vlak. Ze ontdekken dat schilderen een andere werkwijze vraagt dan tekenen en dat ze in een schilderij vormen kunnen opbouwen uit kleurvlekken. Aandacht voor beeldbeschouwingsactiviteiten en de rol van beeldaspecten en de beeldende mogelijkheden van materialen en technieken in beeldende vormgeving en kunst kan leerlingen sterk stimuleren bij het vormgeven aan hun eigen beeldende werk. Kinderen van deze leeftijd worden gevoeliger voor **ruimtelijke vormgeving** en ook hier kan aandacht voor het beschouwen van ruimtelijke beelden en hun constructies helpen om tot nieuwe oplossingen te komen voor hun geboetseerde of met hout of karton geconstrueerde beelden. De technische vaardigheid en het inzicht in technische principes van kinderen neemt steeds meer toe en voor **bouw- en andere constructieve activiteiten** hebben zij vaak veel belangstelling.

Oriënteren

- **Openstellen** voor beeldende vormgeving en beeldende kunst binnen een onderwerp uit de belevingswereld, wereldoriëntatie of cultureel erfgoed.
- in een beeldbeschouwingsgesprek betekenis, beeldaspecten en materialen en technieken met elkaar in verband brengen en de eigen **betekenisgeving** spiegelen aan die van anderen; daarbij openstaan voor ideeën van anderen (waaronder professionele kunstenaars).
- **Kennismaken** in binnen- en buitenschoolse situaties met verschillende soorten beeldende vormgeving en kunst (uit verschillende stijlperiodes en culturen): tekeningen en grafiek, schilderijen en collages, foto's en (animatie)films, beeldhouwwerken en installaties, (binnenhuis)architectuur, hedendaagse beeldcultuur, gebruiksvoorwerpen/ design (mode- en theatervormgeving, technologie en vormgeving, mediavormgeving).
- Kennismaken met culturele instellingen en plekken waar beeldende kunst/ vormgeving te zien is (musea, (beelden-)park, gebouwde omgeving, kunstenaarsatelier)

Onderzoeken

- Onderzoek doen naar onderwerpen uit wereldoriëntatie, cultureel erfgoed of beeldende kunst/ vormgeving en resultaat gebruiken als inspiratiebron voor eigen beeldend werkstuk
- Experimenteren binnen de context van een thema met **beeldaspecten**:
  - Vorm (vorm en restvorm, geometrische en organische vormen, lichaamsvormen en karakteristieke houding van mensen en dieren)
  - Kleur (relatie tussen kleur en licht, signaal- en camouflagekleuren, betekenis van kleur (symboliek, signaal), kleurenfamilies, systematiek van kleur (kleurencirkel), kleur en sfeer)
  - Ruimte (ruimte inrichten, relatie interieur en exterieur van gebouwen)
  - Ruimtesuggestie op platte vlak (standpunt en horizon, vervagen van kleur, contour en textuur, lichtval)
  - Textuur (met textuur/ arcering diepte aangeven op platte vlak)
  - compositie (opbouw, ordening, evenwicht en betekenis)
- ... met **materialen en technieken** bij het maken van een eigen werkstuk:
  - Teken (met conté, houtskool, kneedgum, met potloden/ grafietstiften van diverse hardheid)
  - Schilderen (met verschillende soorten verf, gebruikmaken van het effect van kwast en penseelstreek)
  - Drukken (monoprint en sjabloondruk, meerkleurendruk, lino- en zeefdruk op papier en textiel)
  - collages (combineren van verschillende soorten materialen in collages 2D en 3D)
  - Werken met textiel (kleding maken en andere objecten van toegepaste vormgeving, appliquer, breien en haken)
  - Ruimtelijk construeren (snijden en ritsen met papier en karton, verbinden van hout, metaal en kunststof (lijmen, schroeven, solderen), constructies die scharnieren, schuiven en draaien)
  - Werken met plastisch materiaal (met klei karakteristieke houdingen van mensen en dieren weergeven en suggestie van beweging)
  - Werken met digitale media (werken met foto's in een fotobewerkingsprogramma, multimedia presentaties maken)
  - Experimenteren met samenhang tussen onderwerp, beeldaspecten, materialen en technieken bij het maken van een eigen werkstuk
  - Onderzoeken (individueel of in groepjes) hoe je een uitvoeringsplan kunt maken; rekening houden met eigen criteria en criteria van de gegeven opdracht

Uitvoeren

- **Uitvoeren** en gebruikmaken van kennis en ervaring met beeldaspecten, materialen en technieken om de zeggingskracht van het eigen werk zo groot mogelijk te maken.
- **Motiveren** van eigen keuzes en daarbij een relatie leggen met het uitgevoerde oriënterend onderzoek.

Evalueren

- **Presenteren** van eigen beeldend werk.
- Vertellen over het verloop van het werkproces en daarbij eigen beeldend werk vergelijken met de criteria van de opdracht en eigen criteria.
- Beargumenteren van **waardering** voor eigen product en proces en dat van anderen en daarbij gebruikmaken van kennis en inzicht in beeldende vormgeving en andere kunstzinnige vakken.
- **Vergelijken** van oplossingen in het eigen beeldend werk met die van beeldend kunstenaars/vormgevers.

Ontwikkeling leerlingen groep 7-8

Kinderen in de bovenbouw hebben veel behoefte aan **houvast en veiligheid** in hun beeldende werk. Ze zijn **kritisch** en stellen **hoge eisen** aan hun beeldende werk. Ze kunnen snel ontmoedigd raken, omdat ze ontdekken dat zij vaak onvoldoende in staat zijn om in hun tekening tot een natuurgetrouwe weergave te komen. Daarom kopiëren veel kinderen graag, zowel beelden uit hun eigen beeldcultuur als beelden van kunstenaars. Ze zijn gevoelig voor bepaalde visuele effecten en leren elkaar allerlei tekentrucjes. Kinderen met aanleg tekenen gedetailleerde tekeningen naar de directe waarneming, kinderen met minder aanleg zoeken soms veiligheid in abstracte vormen met kleurvlakken. Ze krijgen steeds meer oog voor de **communicatieve functie** van beelden en ontdekken dat beelden een bepaalde bedoeling kunnen hebben. Werken vanuit beeldende kunst of vormgeving kan kinderen houvast geven wanneer zij kunnen werken aan opdrachten met een communicatieve functie. Bijvoorbeeld een affiche waarin met symbolen een bepaalde boodschap overgebracht wordt, of decor- en kostuumontwerp die de betekenis van een dans-, muziek- of theaterproductie versterkt. Kinderen krijgen steeds meer oog voor de **samenhang** tussen het gebruik van beeldaspecten, materialen/technieken en de betekenis/zeggingskracht van een beeld en kunnen daarover met elkaar in gesprek gaan. Ze hebben een breder repertoire aan werkwijzen opgebouwd en kunnen steeds zelfstandiger vormgeven. Er veel is belangstelling voor **technisch constructieve opdrachten** waarin zij hun technische vaardigheden en kennis van technische principes kunnen demonstreren.